

ЧУРАПЧЫ
УЛУУЬУН
ХАБЫАТА.

№ 140 (7937). ☆ 1995 снз сәтиниш 25 күнә. Субуота, ☆ Сманата—411 солкуәбай.

П. ГАВРИЛЬЕВ.

Сымнаан бизриини таһаарымыахха

«Одүүлунг нэвчилгээр дон өлүүлэх бичлэвч уонна улуска нэ бэрээдэг тулсары эбн дьаһалларын туһунал» Удус. Мунһадын 15 №-дэх быһаарытын дүүлэлһингэ уонна олоххо киллэрингэ туһаайыллыбат Хатын нэвчилгэни общественноһын уопсай мунһадык нэвчилэк дьаһалтатын сага баһылыга У. Н. Атласова салайан ытта. Ити алдьархайдаах бичлэвч уонна улуска общественнай бэрээдэк туругун туһунан информацияны нэ дьыала отделын начальнигы солбуйааччы Н. М. Михайлов онордо.

— Улууска бийд буруй оигоруу ааспыт сыйлаагар ахсаан өртүгүн аыйлаабыт курдугун иһин, — дитэ Инноцентий Митрофанович, — балаһыаньыабыт тубуста дивар хыахпыт суох. Буруй оигоруулуута улам ыар көрүгүнээн иһэр. Күлүгээниээһин, киһини ыараханнык ээтэти, уоруу, өзөрсүү маассабайдык тахсар. Билигин суоһоннай саастарын ситэ илэк өбөлөр буруйу оигорууларга албабыт диксининин үөскэтэр. Уопсайа 72 буруй таһаарыллыбыт эбит буоллар, итинтэн 43-һэ арыгылаһынтан сибээстээх. Бийыл 1045 киһи итирик туруктаах не дымала отделигар адалылыһа, ити иһинтэн 135-тэрэ бытархай күлүгээниээһингэ түбөстүлэр. Буруйу оигоруу арийыһа балаҕа тубуста эрээри, билигин даһаан сорох дымалалар быһаарыллыбакка ситаллар. Нэһилээниэттэн не дымала отделигар 438 үгсүү иһирдэ. Ол тыһан баран, күлүгээниээһин, ыар буруйлары оигоруу тахчыларын сорохтор билэ-билэ тыллабыры оигорботторо, киһини-саба сатааһыннара салҕанан тахса турара билигин хомотор. Итилэр ыар содууларга тиэрдэлэр. Бийылгы сыл уон ыйыгар Хатылыга үс буруйу оигоруу бэлэтээнэ, ол иһигэр биик күүһүлээһин. Нэһиликкэ арыгыны иһин ивассабай, дың кэргэнигүн аһааһын эмиз баар, котельнайларга хоргойуу, итирэн баран обществнай иһэстэлэргэ, уулуһсага айдаарсыы, дыонно баай-са сатааһын эмиз суох буолбатах. Онон олохтоох дьаһалта Одуулуунга тахсыталаабыт быһылланиртан сөптөөх түмүгү оигостон үлэлиирэ наада.

Муньных кыттымылаахтара улууус дьаһалтатын, по-
дынала отделин, прокуратура үлэһиттэриттэн үгүс боп-
суроһу ыйыттылар. Тыл этвэччилэр Одьулуунига мар-
шылы олоһобут Гелаяска, *Г.И.Иванов* Винокуровка.

Тоскиннарда хайним да чөлөтөм сүзү буолуохтаабын
тодоргоонун ийиллэр, суут-сиксиктэй органнырын үлэ-
лэтигэр бөрүлү оңорбуттарга сымнаастык сыһыанна-

баллар, дышаланы үнүнүк соболдор-сигналлар дистишлэр.

—Хатгалдаг да общественный бэрээдэг сэжигтэй суух,—
дэгтэ кирдварас механизатор Семен Николаевич Лит-
винцев.—Күнэз киһи таһырдыа быгын куттанар буолла.
Кочегардар суулаһа сылдьан арыгылымалар, холуочу-
дун туюх да буруйа суох дьону тохтотон баайса са-
тымалар. Бу кыракий бөлүөлөкпитигэр ууруу элбэх,
детсады, маданыны алдыаттылар. Буруйдаахтар көстө-
лүктөр. Одьулунуга тиксыбыт сядын быһылааны ки-
һи өйүгөр хайдах да сатаан битаран сималлазат ал-
дыархайа. Манмаха буруйдаахтары сокуон кытаанах ха-
рабынан сууттуохха наада. Одьулунтон арымалынар,
бэрээдэги мэлдьи кэлэр дьону участкавой З. П. Дят-
ковский ис дылааа отделигар киллэрттэн кэспэтиннэрэ
сылдьыбытын, Гуляевы кытан көбүһүнээр, ити үлүгэр-
дээх алдыархайы өгүртөрүдүлэр. Бэйэм эрэ милицион-
сотруднига П. П. Сивцев сүүтүүтүгөр киһини кыттыга-
таабын сэргэйт эбит дин санымын.

Хатгалмал Мугудайдайга «Сабах» реабилитационнай кини үлэнттэрин кытта ыкса сибээстэхтик үлэнир ба балахтарын түнүөн И. И. Харлампьев эттэ. Салгы мугудайдар соторутаагыта Хатылыга кэлэн барбытта рын, опыттарын атастаспыттарын ахтан туран, аны бэ йэлэрэ бара сымдыарга билинниналларын иһитинэрдэ. Үгүстөр ыччат тэриэтэтин, административнай комиссияны табыристына сууту, ДИД-ны үлэлэтэргэ, олору олох тоох дьаһалта ытар үлэтигэр-хамнаһыгар көдьүүстэх тик туһанарга, общественность көмөтүгэр тирэбирэргэ болромтону туһайдылар, улахан буруу онорбуттар көгүх-босхо сымдыаллара сымнаатыгар, кинилэри туту избилиэннэ дүүлүгүр туруорар наадатыгар, бөлүөлөк кэ арыгыны кисти-саба атылааһын баарыгар, нэһи лизэккэ физкультурнай-спортивнай үлэни күүһүрдэргэ тохтоотулар.

—Овону хура ардэриттэн дэлгэр-уужил таба итгэххэ
режими кытавиыхтэх тутуһуунара үэрэтиэххэ. Онуох
төрөһүтүтэр оруоллара олус улахан. Урут пионерск
тэрнэтэ, комсомол баарына оёолор бэйэ-бэйэлэрин хар
дарыта контуруоллаһар, сырдыкка-кэрэгэ тардыһарг
уһуйсар эгилэр. Оттон билэсгн олохлут уларылан, ит
үмнүүга хаалла. Ого үэрэнэрэ эбэтэр үэрэмнэтэ кенү
курдук буолла, бэрээдэги кэстэбинэ, оскуолара төрө
пүтүрүн ыһыран кэспиннэтэр. Өскөтүн ийэтэ да, аба
та да суох буоллаһына. эдэнийдэрнэ, убайдэрнэ, аймах

[illegible]

Нийслэлзэвч мушгараг итгэл сэргэ Алексей Петрович Попов, Василий Павлович Прокопьев, Александра Ильинична Парфенова, Иван Петрович Окочешников, Иван Львович Говоров, Гаврил Николаевич Аммосов, Татьяна Николаевна Ефремова, Семен Семенович Крапошалькин, Анастасия Степановна Бараханова, Степан Львович Говоров, олохтоох орто-оскуула директора Владимир Апполлонович Федоров, участкай Владимир Гаврилович Драгунов, улуус даяахтатын байхалгыг экономикада уонна үлкэ солбуулагачы Спелтана Романовна Евграфова тал эттихтэр. Кичилэр Одьулуунга тахсыбыт алдьархайга буруйдаахтар биллэллэрини өгөрбүт даяхымалара чуолкайынан, саянэстийэни уһаппакка кэпсэппэккэ суут нинигэр туруорар наадатын, саянай кытаанах мээрэни туттарга, ханник даҕавы сымнаан бизрин таһаарылыбатыгар, армияттан кэлбиттэр хаайымтан боскочормуттар ортолоругар илгини-өйдөтүү үлэни күүбүрдэргэ болгомтону туһайдылар. Олохтоохтор бу түмүгүлэрингэр маллыы Болтоҕо нийлинигин даяахтатын байхалгы, хатыдаклар Улуус Муһуһагар бөлөлэрин депутаттара Алексей Михайлович Селцов кыттыны ылла. Нийилэк даяахтатын байхалгыга У.Н. Атанова бопуруону бөлөмнээһинигэ кыттыныны ылыы комиссия чилинээрингэр махтаһын биллэрдэ.

Ити кэнниттэн уосай мушых кыттыыахтара Одьулунга буолбут нэдээниэх быһылан септөөхтүгү быаарыллыгытар обществоннай буруулааччыкан Аниа Дмитриевна Чесобутованы биэр санаан таллылар уонна тобус киниттэн састааптах административнай комиссияны, биеэ члээннээх табаарыстим сууту быы бардаатылар.

С. АЛЕКСЕЕВ.

Кийн саахыран истэгийн ахсын, тодоосгоох хэм кал-
дэгнэ, ого саахын, элэс гянан аасыт эдэрин, олорон
аасыт олорун уинууллубат түтэниэрийн санаан-ахтан
идар буолар эбит. Аан дойдуга яннэ үөскээбитэ 100
милл туолуутунан, олорум кинигэни кытта быһаччы си-
баастах биэр түтэнин көлсөнхпин баһарабын.

1962 снл кулун тутар ортогугар охуола слайдичиларын, уэрэх салаатын инспектордарын, методистарын идэлэрин үрдэтэр 2 ийдах курстарыгар Хабаровскайдаагы пединститутка Саха сириттэн 16 буолан үөрэнэ тиийбиппит. Үөрэтэр былаан быһымынан лекцияларын истэн, семинардарга кыттан, куорат охуолаларыгар, уэрэх салаатын методическай кабинеттарыгар сылдьан элбэги билбиппит, ол быһыгар оччотоску Ленинскэй коммунистическай субуотунньукка 2 күн кыттан уулусса ыраастаабыппыт. 5 предметка дастабырыаныа ылымнаах зачеттарбытыгар бэлэмизирбит. Мам ийин 1 күнэ тийэри кэлбита, 4 күн өрүүхтээк этибит. Биигиги куорат үлэбиттэрин Пизирбэй Маайдаагы демонстрацияларын көрө барбыппыт. Уопсайбытыгар арайах кийи хаалбыта. Арай кэлбиппит доомут сонун берэлөөх олоролор. Барыбытын муһуан сүбэлэһин буолла. Свердловскайдаагы киностудияттан киннэ үстэри кэлбиттэр. Хабаровскай кыраайга аҕылаах ахсааннаах тоһа омукар олоролор эбит. Уһукуотаах эпизодтарыгар биһир аҕа ууһугар Китай балдымттара—куһугатар саба түһүн кыраайаабы кыраайтарын, күндү түүлээхтэрин халаан барыахтаахтар. Уһулуу Хабаровскай куораттан 37 км Амур өрүс кытылыгар буолуотаах, оччо кырата 40-50 киһи наада. Ыраах совхозтартан хомуйан вертолетунаа таһаахха ороскуота бэрг уһу. «Аксаастаһыман, сарсын кэпэ сылдьаман»,—диэн продюссер уол эппит. Мин олох да барбат былааннаарым. Сарсыныгар продюссербыт кэлэ, барыбытын муста. Киһибит агитация бөҕө: «Киноактерскай үлэни кытта билсэххит. Наһаа интэриһинэй. Эһиги сөбүлэстэххитинэ табыллар. Хас күн сылдьарыт да, хамнас толүүбүт». Биигиги буоллалдына элэменгэ тэҥнээх 5 зачет туттараары сылдьабыт. Бэлэмизирбиппитин наада. Аны барыахтарын сөптөөхтөр 8-быт, атыттарбыт нууччалар. Киһибит күн айыи кэлэн быһигини хайы да хайы. Үөрэх күнэ буолла. Занятиялар кинилэрттэн барыбытын тутан ылдылар, проректорбыт кэллэ: «Государственной суолталаах дыала. Эһигини кыгуллуубүт. Зачеттарытын туттармаахыт. Туох да чычэтин көрүлүбүт». Студеннары эинэ хомуйбуттар. Хабаровскай куорат хайа эрэ оройуонун Культуратин

дэлгэцтгэр дэлгэлэр. Көстүүмнэрбитин хэмжээнийбит, аялалчлуктэри бирэн хйаттылар. Сорох кыргыттарга, дьахталларга ниллнэр кнргэллэрнн бнэрднлэр. Сарсыарда 10 часка институт тапигар мустар буоллубут. Фотоальбомга сурулубут—сценарийдарын аахтардылар. Тугу сагарыахтаахтара суох буолар эбит. Мин ол түүн одох утуйбатым. Аны ол мучумаанга—Амур өрүскэ түйэн хаалыам, охсуһарбыт буолуо диин куттана санаабытым. Дьлэбнлгэр барарбыт 10-ча эр хонук хаалбыта. Атыттарым бары бара охсоору өрүкүнннн бөө. Сарсыарда бодьохтоох кнрбнлгэр тннннбнбт. «Алканастанар түбэлтэбнлгэр крайкомунан бнбаартырмахпыт»,—днн сэрэтин бөлөлөр. Автобустар кэтээн тураллар эбит. Олортулар да, били Културабыт дьлэтигэр тннннбнбт. Көстүүмнэрбитнн кэтннбнбт, автобустарбнлгэр олорон айанаагыбыт. Аппа барап нннн грнмнннлэр. Инннбнлгэр млндеекскэй массманалаахпыт. Арыый бьтаардахпытана, дьоннор көрүү бөлөлөр. Чаастан орлук айанаан автобустар тохтоотулар. Аны катым Амур-батышка бнэргэр түйэр буоллубут. Млннннннннрлар армаллннллар. Ылык суолунан үрдүк бадаймы мыраантан түстүбүт. Хас бнэрдннбнбтнн грнмнннлэр. Продюссер уолбутун: «Тооо үбүм баттаахтара булбатына»,—днн сэмэлннлэр. Ошон кулгаас баттаахталах дьахталлар эмээхснн буолэн парна кэтннбнбт. Кыргыттар аны кулгаахтара үүтэ суох буолан бнэрдэ. Ошон ытарбаларын энэ суох нэлэнтанан ннннннэртэтилер. Кнн тугу-тугу тынчаахтаарын айлан-кэрлэн бнэрднлэр. Тооо эрэ уугубаттар, кэтээннннэралар.

Чымыста барыбытын өрүс бизирээр кырылса таас үр дүгөр тобуктаттылар. Хунгузтарбыт, гоппетторун бир кээбин толорон, кыраһыбай кыргыттарбытын күүстэринин трабынан соһуталаан билиргы эрдинини бара улахан барайы хараабытта дуу, шхунада дуу маарын шырта киллээрдиэр, түүлээхтэрбитин кытта билдээп үстүбүтүнүн бардылар. Ол кенингини түүх эрэ мучу маан буолла. Арай көрбүлүт бинаги аба ууһун баһымыга хаан буолан тизэр, түһэн сытар. Саа тыһаабыа эбит. Үөһэ хантас гиминилдыт мыраан үрдүгөр би сааһаах киһи турар. Хунгузтар тоһоһиорун орулуун ити кизиги биллэн эрэр киноартист кааах Болот Бейшеналиев соһлообута. Кинни «Первый учитель», «Белые аисты», «Красные пески», «Через Гоби и Хинган»

дизн зо. д. а. киинэлэртэн бэлэрбит. Киин чабарым оруулуп эмнэ казах киноартиһа Минтай Утепбергенов оонньообута. Киин уһуллубут киинэлэрэ «Любимая», «Мы — взрослые», «Решающая схватка», «Жизнь», «Счастье рядом», «Сибирский дед», «Моя любовь на 3-м курсе» дизайнар, о. д. а.

Арай хэлнэхэнитгэн биэр саллаат сүмнэлээх ишн
орускэ нүөгү бырабар, биэрэк үстүн хаама сымлаар
Нти Бронислав Брондуков сымлаар дигн сибигинэлн
буулаа. Кийнбит туюхха да кыһалынбат, бэйэгэ-бэйэ
тыгэр сымлаар.

Туох эрэ табыллыбыт быһымылаах. Тугу эрэ күтүлэ-
бит, Сонаттан уһулаулар. Илээт хамминигар били ар-
уустарбыт кэспитэн хайртыскара түстүүбүт. Дьэ, он-
нук ылбат-биирбэт сылдыан баран, киниэ дэлиби ачык-
таан, тоҕон, тобукутаан олоҕортоон тобукупут сытыайа-
уопсайбытыгар тэҥүнүүбүт. Остолобуой эҥин барыта
сибидамыбыт этэ. Хата, биир барсыбатах киниби кини
мизэ ылбыт этэ. Анараатах аһаппаттар, слатар, өйөт-
маныэ дьэбэтэхтэрэ. Сарсымыгар сарсынарда эрдэттэн
автубустарбытыгар олоҕон, көстүүмүрбүтүн ылларан
бэҕэһээн сирбигиһэр айаннаабылыыт. Арай Минта
Угелбертеновтыт Алма-Атага көппүт. Бу кэмгэ тэҥит-
«Белый шапан» дини киниэ эпизодтара уһула сыл-
дыаалара. Киниби оҥно барбыт. Бэҕэһэ мэхэй бэ-
буолбүт.

Бастакытанан, билимге суох ыраас күн буолуохтаа-
эбит. Күмүстүн сотору-сотору билиг кэлэн хаххалы-
ра.

Иккинчиси, хадлангича реактивний самолет аянан ол суола мейъидеэбит эбит.

Үсүүнүн, били шхунабыт дуу, хараабылбыт дуу устатан эрдэжнэ, өрүүнүн аныгы теплохоттар сымдаа мэдэйдээбиттэр.

Төрдүүнээ, сценарий бичихтэйгээ, яа ууна бу л дэрхайга бас бэрнээ, санааргаан, кутлаага тобуктаа олоруухтаах эта. Ому бөгдэ эдэр оролорбут—кыргыттар күлэ сүлдээллэара, кыргытлах таастардаах ничи бай бээзеккэ өр байаа тобуктаах олорор эрэйдээрэ.

Минь бүгүн барыта табылган бүтгөөнү баардым
Синги өтүпөтүн деген суумкабын сиргө ууран бара
тобуктаагым. Бээңбээңибитин эмиз хаттаан хаста д
(Бүтүүтүн 4 стр. көр).

Тираж—3070.